

APEL EUROPEJSKIEJ AKADEMII PEDIATRII – SIERPIEŃ 2020 R.

OPRACOWANIE – KONSULTANT KRAJOWY W DZIEDZINIE PEDIATRII [1]

Prof. dr hab. n. med. Teresa Jackowska

Konsultant Krajowy w dziedzinie pediatrii

15 kwietnia 2020 r. Organizacja Narodów Zjednoczonych (ONZ) opublikowała dokument na temat wpływu choroby koronawirusowej (COVID) na dzieci [2]. Podkreślono w nim kluczowe obszary budzące niepokój, które mają wpływ na bezpieczeństwo, edukację i dobro dzieci na całym świecie. W swoim dokumencie ONZ wzywa do solidarności i działań na rzecz dzieci.

Zgodnie z apelem ONZ Europejska Akademia Pediatrii (EAP) oraz pediatrzy z całej Europy zwracają się do europejskich liderów, polityków i rządów o podjęcie pilnych działań w celu złagodzenia skutków, jakie pandemia COVID może wyrzucić na zdrowie i ogólne samopoczucie dzieci. Liderzy EAP i europejscy pediatrzy uważają, że należy podjąć działania już teraz, aby w przyszłości przeciwdziałać wpływowi COVID na dzieci.

Konieczne są działania w trzech kluczowych obszarach:

- zdrowia i bezpieczeństwa,
- zabawy i rozwoju,
- edukacji.

Przedstawiciele EAP uważają, że **reguły stosowane u osób dorosłych często nie uwzględniają interesu dziecka i grożą wyrządzeniem dzieciom większej krzywdy niż sam COVID**. Wzywają europejskich liderów i rządy do podjęcia pilnych i jednolitych działań, aby zmniejszyć ryzyko wpływu COVID na dzieci i zapewnić najlepszą możliwą przyszłość dla najcenniejszego kapitału kraju, jakim są dzieci.

Konwencja Narodów Zjednoczonych o prawach dziecka [3] zawiera zasady, których powinno się przestrzegać przy podejmowaniu decyzji dotyczących dzieci i młodzieży. W szczególności stanowi, że:

- **We wszystkich działaniach dotyczących dzieci należy kierować się najlepiej pojętym interesem dziecka** (art. 3); *(org. we wszystkich działaniach dotyczących dzieci, podejmowanych przez publiczne lub prywatne instytucje opieki społecznej, sądy, władze administracyjne lub ciała ustawodawcze, sprawą nadrzędną będzie najlepsze zabezpieczenie interesów dziecka).*
- **Wszystkie dzieci i młodzież mają prawo głosu i prawo do udziału w podejmowaniu decyzji, które ich dotyczą** (art. 12); *(org. Państwa-Strony zapewniają dziecku, które jest zdolne do kształtowania swych własnych poglądów, prawo do swobodnego wyrażania własnych poglądów we wszystkich sprawach dotyczących dziecka, przyjmując je z należytą wagą, stosownie do wieku oraz dojrzałości dziecka. W tym celu dziecko będzie miało w szczególności zapewnioną możliwość wypowiedzania się w każdym postępowaniu sądowym i administracyjnym, dotyczącym dziecka, bezpośrednio lub za pośrednictwem przedstawiciela bądź odpowiedniego organu, zgodnie z zasadami proceduralnymi prawa wewnętrznego).*
- **Wszystkie dzieci i młodzież powinny mieć dostęp do informacji niezbędnych do podejmowania przemyślanych decyzji dotyczących ich zdrowia i dobrego samopoczucia** (art. 17); *(org. Państwa-Strony uznają ważną rolę spełnianą przez środki masowego przekazu i zapewnią, aby dziecko miało dostęp do informacji oraz materiałów pochodzących z różnorodnych źródeł krajowych i międzynarodowych, szczególnie do tych, które mają na uwadze jego do-*

bro w wymiarze społecznym, duchowym i moralnym oraz jego zdrowie fizyczne i psychiczne).

Liderzy EAP w swoim dokumencie zajęli się trzema obszarami ważnymi dla dzieci, jak **zdrowie i bezpieczeństwo, zabawa oraz edukacja**, w których interwencja jest najbardziej potrzebna. Dla każdego obszaru zdefiniowali szereg istotnych problemów, zalecenia i konkretne postępowanie oraz wskazali, co będzie sukcesem, jeżeli wdrożone zostaną działania na rzecz dzieci.

Przedstawiciele EAP zdają sobie sprawę, że niektóre obszary są niepewne, trudne do realizacji, bowiem brak obecnie mocnych danych, jak podatne na zarażenie na COVID są dzieci w porównaniu z osobami dorosłymi. Liderzy EAP uważają, że do badań dotyczących stosowania nowych terapii muszą być włączone także dzieci, ponieważ ich fizjologia i farmakokinetyka znacznie się różni, a więc i efekty takiej terapii u dzieci mogą być różne. Szczegółowe badania psychologiczne muszą ocenić rzeczywisty wpływ COVID na grupy szczególnie wrażliwe. W całej Europie potrzeba wielu badań, które wymagają skoordynowanego finansowania.

ZDROWIE I BEZPIECZEŃSTWO

Szczepienia i rutynowe badania przesiewowe [4]

Problemy:

- spadek wskaźników wyszczepialności [5],
- wzrost ryzyka innych chorób zakaźnych [6, 7],
- problemy z dostawą szczepionek,
- niski poziom świadomości dotyczący roli szczepień przed pandemią niesie ryzyko wzrostu rezygnacji ze szczepień [8, 9].

Zalecenia:

- konieczna jest ogólnoeuropejska współpraca w zakresie dostaw szczepionek,
- konieczne jest zwiększenie nakładów na szkolenie pracowników służby zdrowia w zakresie szczepień,
- konieczne są aktywne kampanie w całej Europie w celu podniesienia świadomości dotyczącej szczepień, zmniejszenia liczby osób odmawiających szczepień.

Co będzie sukcesem:

- wzrost liczby zaszczepionych dzieci w Europie i na świecie, tak aby wszystkie kraje europejskie miały status wolny od odry.

Bezpieczeństwo fizyczne

Problemy:

- ryzyko śmierci z powodu COVID jest niezwykle niskie u dzieci,
- izolacja gospodarstw domowych zwiększyła ryzyko przemocy (20%), a dostrzeżenie problemu, jakim jest przemoc domowa, może nastąpić zbyt późno [10-12],
- dzieci z przewlekłymi chorobami mogą pozostawać pod niedostatecznym nadzorem, co może prowadzić do różnych nieprzewidywanych powikłań [13, 14],
- istnieją dowody na późne zgłaszanie się do szpitali w nagłych przypadkach medycznych [15, 16],
- istnieją dowody, że rutynowe zabiegi chirurgiczne i wizyty w poradniach specjalistycznych są przesuwane.

Bezpieczeństwo emocjonalne

Problemy:

- depresja i lęk są obecnie częstsze,
- brak grup wsparcia wśród rówieśników [17],
- dzieci mieszkające w domach, w których występuje agresja, są bardziej podatne na depresję,
- inni „opiekunowie” (np. nauczyciele) przez nauczanie zdalne nie mają bezpośredniego kontaktu z dzieckiem [18], stąd zmniejsza się odsetek skierowań do różnych organizacji pomocy dzieciom [19],
- trudności finansowe rodzin mogą rodzić różne napięcia [20].

Zalecenia:

- zwiększone finansowanie pomocy psychologicznej dla dzieci (zwłaszcza dla nastolatków) i rodzin,
- finansowanie szkoleń w zakresie rozpoznawania dysfunkcji w rodzinie przez pracowników służby zdrowia,
- priorytetowy dostęp do opieki zdrowotnej dla dzieci z chorobami przewlekłymi,
- młodzi ludzie powinni mieć wpływ na podejmowanie decyzji, jak nadrobić zaległości spowodowane pandemią.

Co będzie sukcesem:

- zmniejszenie częstości i ciężkości obrażeń spowodowanych przemocą,
- wprowadzenie krajowych rejestrów przypadków zaniedbania i przemocy emocjonalnej,

- zmniejszenie liczby przypadków samookaleceń/samobójstw.

Długotrwałe zagrożenia

Problemy:

- finansowy wpływ pandemii na pokolenie (globalne zadłużenie w czasie pandemii wzrosło o 13%),
- gorsza edukacja, a w przyszłości możliwości zatrudnienia,
- społeczno-ekonomiczne problemy w rodzinie,
- problemy z radzeniem sobie rodzin zarówno ze skutkami choroby, jak i skutkami blokady (lockdown) [21],

Zalecenia:

- redukcja ubóstwa, szczególnie u dzieci z rodzin ubogich,
- zasada „zdrowie dziecka najważniejsze” przy tworzeniu wszystkich zaleceń krajowych,
- stosowanie środków pomocy dla rodzin zagrożonych.

Co będzie sukcesem:

- poprawa równości społecznej w całej Europie,
- stabilne dane dotyczące bezrobocia bez wzrostu ubóstwa.

ZABAWA I ROZWÓJ (ĆWICZENIA)

Dzieci

Problemy:

- zabawa ma kluczowe znaczenie dla wczesnego rozwoju poznawczego i społecznego dziecka [22], COVID spowodował jej ograniczenie [23],
- konieczne jest zapewnienie sieci wsparcia dla rodzin, zwłaszcza z grup wrażliwych,
- prawdopodobnie wzrośnie liczba dzieci z otyłością [24, 25],
- ograniczenie zabawy wpłynie na rozwój społeczny.

Zalecenia:

- lepsza edukacja rodzin, zachęcanie do twórczej zabawy,
- pomoc finansowa dla rodzin w trudnej sytuacji,
- złagodzenie zasad dystansu społecznego dla dzieci,

- konieczne promowanie i ułatwianie dzieciom ćwiczeń, także regularnych zorganizowanych ćwiczeń w szkole,
- wzrost oferty sportu przyjaznego dzieciom,
- umożliwienie dostępu do wypoczynku.

Co będzie sukcesem:

- zmniejszenie poziomu otyłości,
- otwarcie wszystkich szkół i ich normalne funkcjonowanie.

Młodzież

Problemy:

- młodzież ma inne potrzeby rozwojowe niż dzieci i dorośli,
- dla młodzieży ważne są więzi społeczne z rówieśnikami i odłączenie się od rodziców,
- wymagania dotyczące dystansu społecznego w przypadku COVID są dla młodzieży szczególnie trudne do spełnienia.

Zalecenia:

- konieczne jest zaangażowanie młodych ludzi w tworzenie dla nich zaleceń, polityki państwa,
- opracowanie konkretnych zasad postępowania dla nastolatków.

Co będzie sukcesem:

- bezpośrednie zaangażowanie nastolatków i młodych dorosłych w opracowywanie zasad postępowania, zaleceń, polityki państwa.

EDUKACJA [26]

Uczęszczanie do szkoły

Problemy:

- zamknięcie szkół ma bezpośredni wpływ na rodzinę, ponieważ powoduje konieczność opieki nad dziećmi i wpływa na ograniczenie zdolności rodziców do pracy,
- zamknięcie szkół ma nieproporcjonalnie duży wpływ na osoby upośledzone [27, 28], w tym utratę wsparcia, brak darmowych posiłków w szkole,
- brak interakcji z rówieśnikami wywiera znaczący wpływ na samopoczucie i zdrowie psychiczne dzieci.

Zalecenia:

- otwarte szkoły dla wszystkich grup wiekowych,
- rozwój dostępu do internetu i zasobów dydaktycznych, które mogą być wykorzystywane online (11% rodzin w Europie nie ma dostępu do internetu),
- szkolenie dla nauczycieli i rodziców w zakresie rozpoznawania problemów psychologicznych dzieci,
- tworzenie zespołów wsparcia zdrowia psychicznego.

Co będzie sukcesem:

- optymalny rozwój psychologiczny, edukacyjny i zdrowotny wszystkich dzieci.

Egzaminy

Problemy:

- wiele dzieci nie uczyło się z powodu blokady (*lockdown*),
- wiele dzieci straciło cenny czas przeznaczony na naukę,
- brak dostępu do internetu może mieć długofalowy wpływ na dzieci w postaci niedokształcenia i ograniczonych możliwości do dalszego kształcenia i szkolenia,
- wiele dzieci będzie miało mniejsze możliwości zatrudnienia w przyszłości, znalezienia dobrej pracy, co dotknie ich rodziny, szczególnie te o niskich dochodach.

Zalecenia:

- konieczne jest zapewnienie funduszy umożliwiających zdobycie wykształcenia,
- konieczne jest zapewnienie pełnego dostępu do internetu.

Co będzie sukcesem:

- pełna dostępność internetu dla dzieci i szkół.

Edukacja na wyższych uczelniach

Problemy:

- młodzi ludzie codziennie tracą motywację do nauki,
- wyniki egzaminów są dewaluowane, przez co motywacja do nauki spada,
- utrata długo planowanych wydarzeń, takich jak ukończenie szkoły, może być bardzo przykra dla ucznia,
- utrata codziennego rytmu dnia wpływa niekorzystnie na zdolność do efektywnego planowania i wydajnej pracy.

Zalecenia:

- konieczna jest poprawa wsparcia w zakresie poradnictwa zawodowego w szkołach wyższych,
- konieczne jest wsparcie w planowaniu nauki i samodzielnej nauki.

Co będzie sukcesem:

- zwiększenie poziomu zatrudnienia i satysfakcji z pracy.

Zaproponowany przez EAP dokument przedstawia działania, które należy pilnie wprowadzić w każdym kraju europejskim i które pomogą zdefiniować kluczowe obszary oraz pokierować badaniami dla dobra dzieci. Dlatego tak ważna jest publikacja tego dokumentu w języku polskim, aby był on dostępny nie tylko dla pediatrów, rodziców, ale przede wszystkim dla decydentów.

Dokument został już zaakceptowany przez prawie wszystkie towarzystwa i organizacje naukowe (np. *European Society for Paediatric Infectious Diseases* – ESPID) w Europie.

PIŚMIENNICTWO

1. <https://www.eapaediatrics.eu/wp-content/uploads/2020/07/DFTB-4990-EAPS-leaflet-02b.pdf>
2. https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/policy_brief_on_covid_impact_on_children_16_april_2020.pdf
3. W dniu 20 listopada 1989 r. została przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych Konwencja o prawach dziecka. Dziennik Ustaw Nr 120 poz. 526.
4. https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/331590/WHO-2019-nCoV-immunization_services-2020.1-eng.pdf
5. https://www.eurosurveillance.org/content/10.2807/1560-7917.ES.2020.25.19.2000848#html_fulltext
6. <https://www.cdc.gov/mmwr/volumes/69/wr/mm6919e2.htm>
7. [https://www.thelancet.com/journals/laninf/article/PIIS1473-3099\(20\)30304-2/fulltext#coronavirus-linkback-header](https://www.thelancet.com/journals/laninf/article/PIIS1473-3099(20)30304-2/fulltext#coronavirus-linkback-header)
8. <https://www.bmj.com/content/bmj/369/bmj.m2392.full.pdf>

9. https://www.who.int/immunization/diseases/measles/statement_missing_measles_vaccines_covid-19/en/
10. <https://www.bmj.com/content/369/bmj.m1669>
11. <https://www.nytimes.com/2020/04/06/world/coronavirus-domestic-violence.html>
12. <https://adc.bmj.com/content/archdischild/early/2020/06/30/archdischild-2020-319872.full.pdf>
13. <https://adc.bmj.com/content/early/2020/05/19/archdischild-2020-319482>
14. <https://www.apa.org/topics/covid-19/parenting-chronic-disease>
15. <https://eu.usatoday.com/story/news/nation/2020/05/13/hospitals-seeing-more-severe-child-abuse-injuries-during-coronavirus/3116395001/>
16. [https://www.thelancet.com/journals/lanchi/article/PIIS2352-4642\(20\)30206-6/fulltext](https://www.thelancet.com/journals/lanchi/article/PIIS2352-4642(20)30206-6/fulltext)
17. Mental health effects of school closures during COVID-19. Lee J. Lancet Child Adolesc Health, Apr 2020.
18. <https://www.childrensociety.org.uk/news-and-blogs/our-blog/being-the-eyes-and-ears-spotting-signs-of-abuse-while-schools-are-closed>
19. <https://www.rcpch.ac.uk/resources/impact-covid-19-child-health-services-tool-results>
20. <https://voxeu.org/article/potential-impact-covid-19-child-abuse-and-neglect>
21. <https://www.theguardian.com/society/2020/may/14/child-abuse-predator-handbook-lists-ways-to-target-children-during-coronavirus-lockdown>
22. The importance of play in promoting healthy child development and maintaining strong parent-child bonds. Ginsburg KR. Pediatrics 2007 (119) 182-191.
23. <https://www.theatlantic.com/family/archive/2020/04/coronavirus-tag-and-other-games-kids-play-during-a-pandemic/609253/>
24. COVID-19-related school closings and risk of weight gain amongst children. Rundle AG et al. Obesity 2020 (28) 1008.
25. Effects of COVID-19 lockdown on lifestyle behaviors in children with obesity living in Verona, Italy: A Longitudinal Study. Petrobelli A et al. 2020 <https://doi.org/10.1002/oby.22861>
26. <https://en.unesco.org/covid19/educationresponse/consequences>
27. <https://cpag.org.uk/news-blogs/news-listings/impact-school-closures-children-living-poverty-wales>
28. <https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/rc12-eng-web.pdf>

Adres do korespondencji:

Prof. dr hab. n. med. TERESA JACKOWSKA

Konsultant Krajowy w dziedzinie pediatrii

Klinika Pediatrii

Centrum Medyczne Kształcenia Podyplomowego

ul. Marymoncka 99/103, 01-813 Warszawa